

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอ

ในบทนี้ซึ่งเป็นบทสุดท้ายของการศึกษาวิจัย เป็นการสรุปผลของการศึกษาว่าได้มีขั้นตอนในการดำเนินการศึกษาอย่างไร พบปัญหาหรืออุปสรรคอย่างไร เนื้อหาหรือข้อมูลที่ได้นั้นสมบูรณ์ สอดคล้องกับแนวคิดหรือทฤษฎีของผู้อื่นหรือไม่ ผลการศึกษาสอดคล้องกับผลงานการศึกษาของผู้ใด อย่างไร ซึ่งทั้งหมดนี้จะได้สรุปดังนี้

1. ผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวความคิดทฤษฎีของงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยที่อยู่ในกรอบแนวความคิดและทฤษฎีของความเป็นผู้นำ โดยเฉพาะการเป็นผู้นำท้องถิ่น มุ่งเน้นไปที่การเป็นผู้นำชุมชนของพระสงฆ์ การศึกษานั้นเริ่มตั้งแต่การให้คำนิยามความหมายของคำว่า อำนาจและอิทธิพล ซึ่งเป็นปัจจัยเริ่มแรกของการเกิดความเป็นผู้นำ จากนั้นได้ศึกษาถึงการได้มาซึ่งอำนาจและอิทธิพล การใช้อำนาจและอิทธิพลของผู้นำ โดยได้นำเอากรอบแนวความคิดของผู้วิจัยหลายคนไม่ว่าจะเป็น Robert Dahl, Lasswell, David McChanic, จักรกฤษณ์ นรนิติ ผดุงการ หรือ ระดม วงน้อย มาเป็นแนวในการศึกษาซึ่งแต่ละท่านนั้นได้ให้ความหมายโดยสรุปแล้วจะอยู่ในกรอบที่คล้ายคลึงกันคือ

อิทธิพล หมายถึง ศักยภาพแห่งความสามารถเฉพาะตัวบุคคลในการที่จะสามารถโน้มน้าวให้ผู้อื่นเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความคิดเห็น และพฤติกรรม ทั้งนี้โดยปราศจากการขู่บังคับ การใช้กำลัง กล่าวคือเป็นความสามารถในการโน้มน้าวคนอื่น ๆ ให้เห็นคล้อยตามด้วยความสมัครใจ ไม่มีการบังคับแต่อย่างใด

ส่วนคำว่า อำนาจ นั้น หมายถึง สภาวะที่คน ๆ หนึ่ง สามารถแสดงเจตนารมณ์ของตนออกมาได้ ถึงแม้ว่าจะมีการต่อต้านขัดขวางก็กระทำได้ อำนาจมีลักษณะของการบังคับให้เป็นไปตามเจตนารมณ์และเป้าหมายของผู้มีอำนาจ

นอกจากนี้การใช้อิทธิพลของบุคคลฝ่ายหนึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งพฤติกรรมในที่นี้รวมถึงแนวโน้มความ รู้สึก ทัศนคติและความเชื่อรวมทั้งการกระทำต่าง ๆ ด้วย

ความแตกต่างระหว่างอำนาจและอิทธิพลจะอยู่ที่การใช้สภาพบังคับ แต่อำนาจและอิทธิพลมักจะเสริมกัน คนที่มีอำนาจมักมีอิทธิพล และในทางกลับกันคนที่มีอิทธิพลมักมีอำนาจแต่ก็ไม่แน่นอนเสมอไป

เมื่อศึกษาในเรื่องของอำนาจและอิทธิพลแล้ว ได้ทำการศึกษาไปถึงความหมายและแนวความคิดในเรื่องของการเป็นผู้นำและชนชั้นนำ โดยศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นผู้นำ ประเภทของผู้นำ บทบาทและหน้าที่ของการเป็นผู้นำ โครงสร้างอำนาจกับความเป็นชนชั้นนำ ศักยภาพของความเป็นผู้นำท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ประมวลเอาผลงานแนวความคิดเรื่องผู้นำและชนชั้นนำของ Lasswell, Pareto, Mosca, Keyes, Nehar, อัมโยต์, Kaufman, Young, Yatsushizo, จักรกฤษณ์ นรมิตินตุงการ, พทยา สายภู, สมพันธ์ เทชะอติก กับคณะและอีกหลายท่านมาเป็นกรอบในการศึกษาโดยเน้นถึงความเป็นผู้นำชุมชนในชนบท โดยเฉพาะพระสงฆ์ซึ่งอยู่ในฐานะผู้นำท้องถิ่นท่านหนึ่ง นอกจากนี้แล้วผู้วิจัยยังได้นำเอาแนวความคิดและทฤษฎีในเรื่องของพฤติกรรมที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพ ค่านิยม ความเชื่อ ทฤษฎีเรื่องของการแลกเปลี่ยนมาเป็นส่วนสนับสนุนในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้นำ ในส่วนสุดท้ายเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของการเลือกตั้งในประเทศไทย การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนา และบทบาทของพระสงฆ์กับการเป็นหัวคะแนนในการเลือกตั้ง โดยกรอบหรือแนวความคิดดังที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยเห็นว่าเกี่ยวข้องกับงานศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงได้นำเอาทฤษฎีเพื่อเป็นกรอบของการศึกษา เมื่อได้ผลจากการศึกษาแล้วจึงได้นำเอามาเปรียบเทียบกับเปรียบเทียบทฤษฎีหรือแนวความคิดที่ได้ศึกษาไว้ว่ามีความสอดคล้องหรือขัดแย้งกันอย่างไร ซึ่งผลของการศึกษามีดังนี้

จากการศึกษาในเรื่องบทบาทความเป็นผู้นำของพระสงฆ์ พบว่า สถานภาพของพระสงฆ์โดยปกติแล้วนั้นถือได้ว่าได้รับการยอมรับเชิดชูหรือศรัทธาจากชาวบ้านหรือประชาชนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เนื่องจากเป็นผู้ที่ถือว่าเป็นตัวแทนของศาสนาและความเป็นผู้มีตำแหน่งสูงสุดในหมู่พระสงฆ์ด้วยกันในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ ความเป็นผู้นำเกิดขึ้น เมื่อได้พิจารณาที่มาของความเป็นผู้นำของพระสงฆ์นี้แล้วก็พบว่าพระสงฆ์เป็นผู้นำในลักษณะที่เป็นแบบประเพณีหรือวัฒนธรรมซึ่งตรงกับแนวความคิดของ Max Weber ที่กล่าวว่า ผู้นำเกิดขึ้นได้ 3 กรณี คือ ผู้นำที่เกิดจากการยอมรับด้วยเหตุผล ผู้นำที่เกิดจากการยอมรับด้วยประเพณี และ ผู้นำที่เกิดจากบุญญาธิการ จากความเป็นผู้นำที่มีมากเป็นทุนเดิมแล้วนี้เองเป็นการช่วยส่งเสริมผลักดันให้เกิดความเป็นผู้นำมากยิ่งขึ้น เมื่อพระสงฆ์เหล่านั้นใช้ความเป็นผู้นำที่มีอยู่ผสมผสานกับความสามารถหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในตัว เช่น บุคลิกภาพส่วนตัว ความเชี่ยวชาญหรือชำนาญในเรื่องต่าง ๆ ความเป็นผู้มีความรู้พิเศษที่เหนือกว่าผู้อื่น แสดงออกมาให้ปรากฏออกมาเพื่อสร้างอิทธิพลให้กับตนเอง ความเข้มแข็งของความเป็นผู้นำย่อมสูงขึ้น ซึ่งจากแนวความคิดดังกล่าวนี้เมื่อได้ศึกษาพระสงฆ์จำนวน 5 รูปในพื้นที่อำเภอโพธิ์ประทับช้างก็พบว่า พระสงฆ์เหล่านั้นได้ใช้ความเป็นผู้นำที่มีอยู่และความสามารถพิเศษที่มีอยู่แล้ว อันได้แก่ บุคลิกภาพส่วนตัว เช่น เป็นนักเทศน์ การมีมนุษยสัมพันธ์ ความมีไหวพริบบริภูมิ การมีความรู้ความสามารถพิเศษเช่น การเชี่ยวชาญในเรื่องคาถา

อุดมไสยศาสตร์ มีความรู้ทางด้านโหราศาสตร์ การใช้ความสามารถพิเศษซึ่งได้แก่ การใช้ความคิด โดยเฉพาะในเชิงการพัฒนาชุมชนนั้นจะได้รับการตอบสนองและยอมรับจากชาวบ้านเป็นอย่างดีซึ่งจะเห็นได้จากการศึกษา โดยการสัมภาษณ์ชาวบ้านในทุกชุมชนซึ่งร้อยเปอร์เซ็นต์ให้ความเคารพศรัทธาพระสงฆ์มาจากการศึกษาที่พระสงฆ์เป็นพระนักพัฒนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นกับพระสงฆ์ที่ศึกษาทั้งสิ้น เป็นการสอดคล้องกับการศึกษาในเรื่องผู้นำท้องถิ่นในชนบทของผู้อยู่อาศัยหลายท่าน เช่น สมชัย วัชรวิจิตร ที่ว่า พระสงฆ์เป็นผู้นำในแง่ตำแหน่งนั้นมีบทบาทมากในเรื่องของการพิจารณาตัดสินปัญหาและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ผลงานของอัมโยต์ ที่ว่า เจ้าอาวาส ผู้ใหญ่บ้าน และครูใหญ่ มักจะเป็นผู้ริเริ่มโครงการ ผลงานของ Kaufman ที่ว่า พระสงฆ์นั้นมีบทบาทสูง มีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของคนในหมู่บ้าน ผลงานของ Klausner ที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่า พระมีบทบาททางศาสนาและโครงการ โครงการใดที่พระสงฆ์สนับสนุนมักจะดำเนินไปได้ และผลงานของ สมพันธ์ เตชะอธิก กับคณะ ที่กล่าวถึงในเรื่องของศักยภาพและเครือข่ายผู้นำท้องถิ่นที่เน้นในเรื่องของการเป็นผู้นำที่มาจากความเป็นนักพัฒนาท้องถิ่น การสร้างความเป็นผู้นำของพระสงฆ์ทั้ง 5 รูปที่ศึกษาล้วนเป็นการสร้างที่เป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีและผลการศึกษาวิจัยเป็นส่วนใหญ่ ในส่วนนี้จึงน่าจะสรุปได้ว่า ในชุมชนในชนบทนั้นพระสงฆ์ถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทในการเป็นผู้นำท้องถิ่นระดับเดียวกับผู้นำที่เป็นผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน

ในเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ที่ใช้ภาวะความเป็นผู้นำเข้าไปเกี่ยวข้องกับทางเลือกตั้งนั้น จากการศึกษาพบว่า เป็นไปตามแนวคิดที่ว่า บุคคลเมื่อมีอำนาจและอิทธิพลแล้วย่อมต้องใช้อำนาจและอิทธิพลนั้นให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองมากที่สุด เป็นความต้องการของมนุษย์ การที่พระสงฆ์ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำสิ่งก็ตามมากที่สุดคือการใช้อำนาจหรืออิทธิพลของความเป็นผู้นำนั้นเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งนั้นย่อมเกิดขึ้นอย่างแน่นอน ที่โดมมีผลประโยชน์ที่นั้นย่อมมีการเมือง มีนักการเมือง " และมีการเลือกตั้ง เช่นเดียวกัน พระสงฆ์ที่กล่าวถึงทั้ง 5 รูป ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง นักการเมือง และจบลงด้วยการมีบทบาทช่วยเหลือให้นักการเมืองในการลงสมัครรับการเลือกตั้ง ดังที่กล่าวมาแล้วการเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องกับทางเลือกตั้งเป็นเรื่องผลประโยชน์โดยแน่แท้และเป็นเหตุผลที่สำคัญที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากมีบริบทหลายประการที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนหรือส่งเสริมให้มีบทบาทหรือเกิดพฤติกรรมเช่นนั้น ซึ่งได้แก่ เป็นความตกต่ำของสภาวะทางเศรษฐกิจ ความผิดพลาดของสภาวะทางธรรมชาติ นโยบายของรัฐที่ขาดการเอาใจใส่ดูแลจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งที่ทำให้

ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก สมพันธ์ เตชะอธิก, ปรีชา อุดตาระวุฒิ และ ชิน ศรีสวัสดิ์, ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2537).

"Harold Lasswell กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง การเมือง : ใครได้อะไร เมื่อไร อย่างไร โดยให้ความหมาย การเมืองว่า เป็นเรื่องของผลประโยชน์ ที่ใครได้รับผลประโยชน์ เมื่อใด อย่างไร ไปรอดู ประหยัด พงษ์ทองคำ, การเมืองเรื่องผู้นำ (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด พาพาส, 2539), หน้า 7.

พระสงฆ์ต้องเข้าไปมีบทบาทต่อการเลือกตั้งทุกครั้ง นอกจากบริบทที่เป็นปัจจัยดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีปัจจัยภายในซึ่งเป็นเรื่องของพลังความต้องการส่วนตัวที่เรียกว่า กิเลส ที่ยังค้างคาอยู่ในจิตใจ เป็นอีกสาเหตุหนึ่งของการสร้างพฤติกรรมที่ไม่สมควรสำหรับสงฆ์ในการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเลือกตั้ง จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ ข้อมูลที่ได้รับส่วนใหญ่ที่พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทกับการเลือกตั้งคือเรื่องของผลประโยชน์ต่างตอบแทน โดยพระสงฆ์นั้นให้ความสำคัญต่อรางวัลหรือสิ่งตอบแทนที่ได้รับ ทั้งนี้หมายถึงสิ่งตอบแทนที่จะได้มาเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง ส่วนในเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัวนั้นก็มีบ้างแต่ไม่บ่อย จากการศึกษาคติกรรมของพระสงฆ์จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับแนวความคิดทฤษฎีของ Salisbury, Homans และ Blau ในเรื่องของการแลกเปลี่ยน ที่กล่าวถึงพฤติกรรมของการแลกเปลี่ยน ส่วนข้อมูลที่รองลงมานี้เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ในเชิงส่วนตัวระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมือง

จากผลการศึกษาที่ได้เมื่อนำเอาไปเทียบเคียงกับกรอบหรือแนวทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้แล้วพบว่าขั้นตอนต่าง ๆ ของบทบาทและพฤติกรรมของพระสงฆ์ที่แสดงออกมานั้นเป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยต่าง ๆ ของนักคิดและผู้วิจัยท่านต่าง ๆ ที่กล่าวถึง

2. ผลการศึกษาวัดปัจจัยกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ในการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ของการศึกษาในเรื่องนี้ที่ตั้งไว้คือ เพื่อทราบบทบาทของพระสงฆ์ซึ่งอยู่ในฐานะผู้นำชุมชนเข้าไปมีบทบาทในการเลือกตั้ง ส.ส.หรือไม่ หากมีบทบาทแล้วพระสงฆ์เหล่านั้นอาศัยปัจจัยอะไรที่ทำให้เกิดความศรัทธาการยอมรับจากประชาชน นำเอาความเคารพศรัทธานั้นไปทำการชักจูงหรือชี้แนะชาวบ้านให้คล้อยตามด้วยวิธีการใด จากปัญหานี้ผู้วิจัยจึงได้ตั้งสมมติฐานขึ้นมาว่า พระสงฆ์นั้นมีบทบาทต่อการเลือกตั้ง ส.ส.โดยแท้จริง ปัจจัยที่ทำให้เกิดความเคารพศรัทธายอมรับจากประชาชนน่าจะเป็นเรื่องของบุคลิกภาพส่วนตัว การเป็นผู้ที่สร้างวัตถุมงคลแจกจ่าย การทำนายทายทักไขศะชะตราศีให้กับชาวบ้าน การไปทวย และหรือการที่เป็นนักพัฒนา เมื่อพระสงฆ์ได้รับการยอมรับมากขึ้น อำนาจหรืออิทธิพลของพระสงฆ์ย่อมเกิดขึ้นด้วย อำนาจหรืออิทธิพลเหล่านั้นส่วนหนึ่งถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการหาเสียงเลือกตั้ง จะด้วยการที่ผู้สมัคร ส.ส.ได้ยื่นเสนอแลกเปลี่ยนในลักษณะผลประโยชน์ต่างตอบแทนให้ หรือความที่เป็นเคยมีความสัมพันธ์ในเชิงส่วนตัวกันมาก่อน หรือความที่เป็นผู้ที่สนใจทางการเมืองมาก่อนก็ตาม นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ตั้งสมมติฐานเพื่อหาข้อพิสูจน์สมมติฐานดังกล่าวให้ได้ทราบว่า ในระหว่างที่พระสงฆ์ประพฤติดัวเป็นห้วคณะแนหรือผู้ช่วยเหลือผู้สมัคร ส.ส.หาเสียงนั้น วิธีการเป็นห้วคณะแนนั้นต้องมีการสื่อด้วยการแสดงออกด้วยการกล่าวถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับหรือรับมาแล้ว ความใกล้ชิดสนิทสนมและพูดถึงความดีของผู้สมัคร ส.ส.ให้ชาวบ้านทราบ จนชาวบ้านเชื่อและคล้อยตาม

จากการศึกษา โดยผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ประชาชนที่เกี่ยวข้องโดย ครั้งแรกได้ออกสำรวจความเห็นด้วยการไปสนทนากับเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เจ้าหน้าที่ตำรวจ กำนัน และผู้ใหญ่บ้านในแต่ละอำเภอ ได้พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการมีพฤติกรรมเป็นห้วงขณะนั้นจะแตกต่างกันไป โดยอำเภอเมืองพิจิตร อำเภอสามง่าม อำเภอวังทรายพูน และกิ่งอำเภอสามเหล็กนั้น บทบาทของพระสงฆ์จะมีน้อยมากในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง ซึ่งตรงกันข้ามกับพระสงฆ์ในเขตอำเภอโพธิ์ประทับช้างที่พบว่า มีบทบาทกับการเลือกตั้งมากที่สุดในแต่ละครั้งที่ผ่านๆ มา การศึกษาได้พุ่งเป้าไปที่พระสงฆ์ในพื้นที่อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จำนวน 5 รูปที่มีพฤติกรรมที่เด่นชัดมากที่สุด จากการศึกษาดูการสัมภาษณ์ประชาชนในแต่ละพื้นที่ที่วัดซึ่งพระสงฆ์เหล่านี้จำพรรษาอยู่ จำนวนเท่า ๆ กันคือ พื้นที่ละ 50 คน พบว่า ประชาชนเหล่านั้นให้ความเคารพเลื่อมใสศรัทธาพระสงฆ์ทั้ง 5 รูปด้วยเหตุผลหลักคือ การเป็นพระนักพัฒนา และรองลงมาคือการเป็นพระที่นิยมสร้างวัดอุ้มถน และทำนายโชคชะตา วาติ พระสงฆ์เองก็ยอมรับว่าความศรัทธาจากประชาชนนั้นเกิดขึ้นจากการที่ตนเองเป็นผู้นำในการพัฒนาวัดและชุมชน ความศรัทธาไม่มีมากกว่าความศรัทธาเชื่อกันที่ชาวบ้านมีต่อผู้ใหญ่บ้านหรือ กำนัน ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนโดยแท้จริงเสียอีก นอกเหนือจากสมมติฐานที่ตั้งไว้แล้วยังพบว่า พระสงฆ์ในบางรูปนั้นสร้างความศรัทธาด้วยการรับเป็นผู้วินิจฉัยให้กับชาวบ้านในเรื่องต่าง ๆ เช่น การเข้าทำงาน การแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการ การขอขึ้นเงินเดือน

จากความศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อพระสงฆ์เหล่านี้ ผลที่เกิดขึ้นตามมาคืออิทธิพลซึ่งจากการตรวจสอบข้อมูลพบว่าอิทธิพลของพระสงฆ์นั้นมีมากที่สุดในการบรรดาผู้นำชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ พระสงฆ์เหล่านี้สามารถที่จะชี้แนะหรือชักจูงชาวบ้านให้ทำอะไรบางอย่างโดยที่ตนต้องการได้ โดยชาวบ้านนั้นจะให้การยอมรับและยินดีปฏิบัติตามด้วยดี ฉะนั้นจึงไม่แปลกเลยที่พระสงฆ์จะใช้อิทธิพลที่มีอยู่ทำการชักจูงหรือชี้แนะชาวบ้านให้เลือกผู้สมัครที่ตนคุ้นเคย ส่วนการที่พระสงฆ์จะใช้อิทธิพลที่มีอยู่ให้กับผู้สมัครท่านใดนั้น จากข้อมูลทั้งหมดจะต้องมีเงื่อนไขข้อแลกเปลี่ยนคือการช่วยเหลือในลักษณะผลประโยชน์ต่างตอบแทน หมายถึงการมีชื่อผู้ก้นหรือสัญญาที่ผู้สมัครได้ให้ไว้เมื่อได้รับเลือกตั้งว่าจะตอบแทนด้วยอะไร ซึ่งอาจจะเป็นในรูปแบบของเงิน วัตถุสิ่งของ ช่วยเหลือ หรือ การวิ่งเต้นเอาโครงการต่าง ๆ เข้ามาพัฒนาในชุมชนหรือหมู่บ้าน นอกเหนือไปจากผลประโยชน์แล้วก็ยังมีเรื่องของความสมพันธ์กันในเรื่องส่วนตัว ซึ่งปัจจัยนี้ก็มีผลเช่นเดียวกับเรื่องผลประโยชน์ อาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ ส่วนปัจจัยในเรื่องความสนใจในทางการเมืองของพระสงฆ์ตามที่ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ปรากฏว่าไม่สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้คือพระสงฆ์ให้ความสนใจในเรื่องการเมืองเพียงเล็กน้อย แม้ตัวพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลเองก็ให้รับว่าได้มีความสนใจในเรื่องการเมืองเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

จากการทดสอบสมมติฐานข้อสุดท้ายในเรื่องของการแสดงพฤติกรรมของพระสงฆ์ในกรณีที่กระทำตนเป็นหัวหน้าคณะพบว่า การแสดงออกของพฤติกรรมเป็นหัวหน้าคณะมากที่สุดคือการกล่าวอ้างถึงเรื่องผลประโยชน์ต่างตอบแทนที่ได้รับหรือจะได้รับจากผู้สมัคร ส.ส. รองลงมาคือการกล่าวถึงคุณงามความดีของผู้สมัคร ส.ส. และการแสดงออกให้ชาวบ้านทราบว่ามีความใกล้ชิดกับผู้สมัคร ส.ส.

จากการศึกษาสรุปวิธีการที่พระสงฆ์แสดงออกมี 2 ลักษณะคือ

2.1 เป็นการพูดหรือขอร้องกับชาวบ้านโดยตรง ซึ่งวิธีการนี้จากการศึกษาพบว่าพระสงฆ์จำนวน 2 รูปที่ปฏิบัติโดยใช้วิธีการนี้

2.2. การชักชวนขอร้องในทางอ้อม ซึ่งวิธีการนี้จากการศึกษาพบว่าพระสงฆ์ที่จำนวน 3 รูปที่ปฏิบัติโดยใช้วิธีการนี้

3. ข้อสังเกตที่ได้จากการศึกษา

3.1 จากการศึกษ พบว่ามูลเหตุปัจจัยที่อยู่ในสมมติฐานข้อ 2 นั้น มีส่วนเกี่ยวข้องกับมูลเหตุปัจจัยแวดล้อมในสมมติฐานข้อ 3 กล่าวคือ มูลเหตุปัจจัยในสมมติฐานข้อ 2 จะเป็นตัวแปรกำหนดมูลเหตุปัจจัยในสมมติฐานข้อ 3 หากกรณีมูลเหตุปัจจัยในสมมติฐานข้อ 2 ไม่เกิดขึ้น มูลเหตุปัจจัยแวดล้อมในสมมติฐานข้อ 3 ย่อมไม่เกิดขึ้นอย่างเช่นกัน เพราะฉะนั้นมูลเหตุปัจจัยในสมมติฐานข้อที่ 2 และ 3 มีความสัมพันธ์กัน

3.2 ปัจจัยในสมมติฐานข้อ 2 และค่าของปัจจัยในสมมติฐานข้อ 3 นั้น จะเป็นตัวแปรกำหนดบทบาทหรือพฤติกรรมของพระสงฆ์ให้ปรากฏออกมาว่ามีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องช่วยเหลือผู้สมัคร ส.ส.หรือไม่

3.3 จากการศึกษของผู้วิจัยพบว่าปัจจัยที่น่าสังเกตอยู่ประการหนึ่งคือ สมณศักดิ์และตำแหน่งของพระสงฆ์นั้นจะมีผลต่อระดับความศรัทธาเชื่อถือของประชาชน ผู้วิจัยมิได้ศึกษาเจาะลึกลงไปถึงว่าระดับความมีชื่อเสียงของพระสงฆ์นั้นมีผลเกี่ยวข้องกับการที่พระสงฆ์เหล่านั้นมีสมณศักดิ์หรือ ตำแหน่ง สูงหรือไม่ ด้วยเหตุที่ว่าในชนบทนั้นความมีชื่อเสียงของพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ที่มีสูงขึ้น ประชาชนหรือชาวบ้านจะไม่ให้ความสำคัญในเรื่องนี้มากนัก ชาวบ้านบางคนไม่รู้เสียด้วยซ้ำว่าเจ้าอาวาสที่วัดในหมู่บ้านของตนเองนั้นมีสมณศักดิ์ หรือตำแหน่งในทางสงฆ์อย่างไร สำหรับพระสงฆ์เองนั้นในส่วนลึก ๆ แล้วผู้วิจัยสามารถให้คำตอบแทนได้ว่า มีความต้องการในเรื่องของบรรดาศักดิ์เหล่านี้เช่นเดียวกับปุถุชนคนทั่วไปเช่นกัน แต่การแสดงออกของพระสงฆ์นั้นออกจะไม่ปรากฏเด่นชัดทั้งนี้อาจเป็นเพราะเป็นความวิสัยทัศน์ที่ขัดต่อหลักของศาสนาที่ว่า

พระสงฆ์ต้องเป็นผู้บริสุทธิ์ หลุดพ้นสะจากกิเลส ตัณหาทั้งสามอย่างปวง สภา ยศ สรรเสริญต้องไม่มีในจิตใจ ดังนั้นพฤติกรรมของพระสงฆ์ที่แสดงออกมาในเรื่องนี้นั้นมักถูกซ่อนเร้น ไม่ปรากฏชัดเจน ยกที่จะเข้าใจ เป็นการยากที่จะศึกษาเพื่อหาข้อสรุปที่ชัดเจนได้ หากจะศึกษาเพื่อให้ทราบชัดเจนแล้วต้องใช้วิธีการอันสลับซับซ้อน และต้องใช้เวลาในการศึกษามาก ฉะนั้นผู้วิจัยจึงได้ตัดประเด็นนี้ออกไปจากความสำคัญของการศึกษาในเรื่องนี้

ในเรื่องนี้นั้นผู้วิจัยมีความเห็นเช่นเดียวกับชาวบ้านทั่วไปในชนบทว่า ความดังของพระสงฆ์หรือการยอมรับของชาวบ้านที่มีต่อพระสงฆ์นั้นไม่พำขึ้นอยู่กับสมณศักดิ์หรือตำแหน่งในทางสงฆ์ แต่จะขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถหรือความชำนาญพิเศษมากกว่า ยกตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือ หลวงพระคุณ บริสุทธิโช แห่งวัดบ้านไร่ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งได้รับแต่งตั้งสมณศักดิ์เป็น พระญาณวิเทศคณาจารย์ ซึ่งเป็นถึงพระชั้นผู้ใหญ่ แต่ในความเป็นจริงแล้วสมณศักดิ์นี้มิได้ส่งผลให้หลวงพ่อบริสุทธิโชได้รับการเลื่อมใสศรัทธาเหมือนแต่อย่างใด แต่สิ่งที่ส่งผลให้ได้รับการเลื่อมใสศรัทธาหนักอยู่ที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องของวิชาอาคม การปลุกเสก เครื่องรางของขลัง การเป็นพระนักพัฒนาและการมีพุทธจริยวัตรที่ดีต่างหาก และอีกตัวอย่างหนึ่งคือ พระพยอม กัลยาโณ แห่งวัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี ซึ่งก็ได้รับการแต่งตั้งให้มีสมณศักดิ์สูงชันเป็นถึง พระพิศาลธรรมพาคี ความดังหรือความเคารพศรัทธาในตัวของท่านอยู่ที่การเป็นนักเทศน์ นักคิด นักวิจารณ์ มีใช้ที่สมณศักดิ์ หรือตำแหน่ง แต่อย่างใด พระสงฆ์อื่น ๆ ทั่วไปที่ได้รับการยกย่องเคารพศรัทธาก็จะมีลักษณะคล้ายคลึงกับตัวอย่างที่กล่าวมานี้ สมณศักดิ์หรือตำแหน่งในทางสงฆ์จะไม่มีผลต่อความศรัทธาของประชาชนมากนัก ซึ่งจะแตกต่างจากการยอมรับของชาวบ้านที่มีต่อผู้นำราชการในเรื่องของยศฐาบรรดาศักดิ์ หรือ ตำแหน่งหน้าที่การงาน แต่ถึงอย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในเรื่องระดับความดังหรือการยอมรับจากประชาชนของพระกับสมณศักดิ์ หรือ ตำแหน่งหน้าที่ในทางสงฆ์นั้น ยังเป็นเรื่องที่น่ามีเงื่อนไขเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่บ้าง หากมีผู้ใดที่จะเทียบยกเอาประเด็นนี้มาศึกษาต่อก็น่าจะหาคำตอบที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

4. สภาพปัญหาและอุปสรรคในการศึกษาวิจัย

ในระหว่างการดำเนินศึกษางานวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินการอยู่หลายประการ ซึ่งปัญหาเหล่านั้นส่วนหนึ่งเกิดจากความต้อยในเรื่องของการมีความรู้ในการรวบรวมข้อมูลที่เป็นภาษาต่างประเทศ ปัญหาของการมีเวลาให้ความสนใจการค้นคว้าศึกษาจากตำราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องน้อย ทั้งนี้เนื่องจากมีข้อจำกัดด้วยเรื่องของเวลา แต่ถึงอย่างไรก็ตามปัญหาที่กล่าวมานี้เป็นปัญหาปลีกย่อยที่อยู่นอกเหนือจากเนื้อหาของงานวิจัยในครั้งนี้ สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ในโอกาสต่อไป ส่วนปัญหาที่เกิดกับการดำเนินการวิจัยที่ต้องนำมากล่าวในที่นี้ เพื่อทำความเข้าใจนั้น คือ

4.1 ปัญหาการค้นหาและรวบรวมข้อมูล

จากจุดเริ่มแรกที่ผู้วิจัยได้มีความคิดถึงเรื่องของปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระสงฆ์ในปัจจุบันที่มีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองหรือนักการเมือง โดยอยากทราบถึงความรู้สึกนึกคิดของพระสงฆ์เหล่านั้นเมื่อต้องเข้าไปคบหาสมาคมกับนักการเมืองทั้งที่ตนเองก็ทราบคืออยู่แล้วว่าผิดวินัยสงฆ์ ผู้วิจัยได้นำปัญหานี้เข้าไปขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาซึ่งได้แนะนำให้ผู้วิจัยทำการศึกษาเรื่องพระสงฆ์กับการเลือกตั้ง โดยศึกษาถึงปัจจัยและพฤติกรรมที่พระสงฆ์ได้แสดงออกเมื่ออยู่ในฐานะต้องเป็นหัวคะแนน ผู้วิจัยจึงได้ขอแนวความคิดจากท่านแล้ว จึงได้ดำเนินการศึกษาวินัยตั้งที่ปรากฏ โดยในครั้งแรกนั้นผู้วิจัยได้สนใจและตั้งใจที่จะทำการศึกษาในเขตพื้นที่การเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดพิจิตร ซึ่งประกอบไปด้วยอำเภอเมืองพิจิตร อำเภอวังทรายพูน อำเภอสามง่าม อำเภอโพธิ์ประทับช้าง และกิ่งอำเภอสามเหล็ก ซึ่งเป็นพื้นที่ซึ่งผู้วิจัยมีภูมิลำเนาอยู่ แต่จากการออกไปสำรวจข้อมูลเบื้องต้นโดยได้เข้าไปทำการเก็บข้อมูลเบื้องต้นจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งได้แก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองอำเภอ เจ้าหน้าที่ตำรวจ และกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งผลการสำรวจเบื้องต้นได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจ กล่าวคือพบว่าข้อมูลที่ได้นั้นไม่สมบูรณ์เพียงพอตรงกับที่ผู้วิจัยได้คาดไว้ว่าจะมีเช่นเดียวกับในเขตอำเภอโพธิ์ประทับช้างที่ผู้วิจัยได้ทราบข้อมูลมาก่อนแล้ว ปัญหาที่พบคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ยอมให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลที่แท้จริง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่าคงจะเป็นเพราะความไม่รู้จักคุ้นเคยกับผู้วิจัย การว่าเมื่อให้ข้อมูลที่แท้จริงไปแล้วอาจจะเกิดผลร้ายต่อพระสงฆ์เหล่านั้นก็ได้ โดยเจ้าหน้าที่เหล่านั้นให้รายละเอียดแต่เพียงว่าในพื้นที่ไม่มีพระสงฆ์ที่มีพฤติกรรมไปในลักษณะช่วยเหลือผู้สมัคร ส.ส. แต่อย่างใด และได้ให้เหตุผลประกอบคือ ในพื้นที่บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะเข้มแข็งมาก เนื่องจากมีการตั้งเป็นชมรมผู้ใหญ่บ้านกำนันขึ้น ฉะนั้นในเรื่องเกี่ยวกับการเลือกตั้งนั้นบทบาทของการเป็นหัวคะแนนจะขึ้นอยู่กับกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านเท่านั้น จึงทำให้พระสงฆ์มีบทบาทน้อยลง ซึ่งการให้เหตุผลเช่นนั้นก็อาจจะเป็นความจริงก็ได้ มีเหตุผลที่สนับสนุนคือผู้วิจัยเองมีภูมิลำเนาในพื้นที่จังหวัดพิจิตร จากการสลับตัวกับพี่สาวแล้วไม่พบว่าในพื้นที่ของอำเภออื่นในเขตการเลือกตั้งที่ 1 (ยกเว้นอำเภอโพธิ์ประทับช้าง) มีข่าวคราวในเรื่องของพระสงฆ์ที่มีพฤติกรรมเป็นหัวคะแนนแต่อย่างใด หากเมื่อทำการศึกษาวินัยไปแล้วเกรงว่าผลงานการศึกษาวินัยที่ได้รับจะไม่ถูกต้องชัดเจนตามที่ตั้งสมมติฐานไว้

จากปัญหาที่พบจึงทำให้ผู้วิจัยได้ตัดสินใจที่จะทำการศึกษาเฉพาะพระสงฆ์ที่อยู่ในพื้นที่ของอำเภอโพธิ์ประทับช้างเท่านั้น เหตุผลคือผู้วิจัยเป็นผู้ที่เคยมีภูมิลำเนาอยู่ มีคนที่รู้จักมากมาย ง่ายต่อการเก็บข้อมูล การค้นหาข้อมูลน่าจะได้รับความต้องชัดเจนและถูกต้องมากกว่า จึงได้ทำการศึกษาเฉพาะในเขตอำเภอโพธิ์ประทับช้างเท่านั้น

4.2 ปัญหาการวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากผู้วิจัยยังขาดความรู้และประสบการณ์ในการทำวิจัย จึงพบว่ามีปัญหาในเรื่องของมุมมองของการสร้างแบบคำถามในการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยไม่ทราบแน่ชัดว่าคำถามที่ตั้งขึ้นมาเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ประชากรที่จะศึกษานั้นเป็นคำถามที่สมบูรณ์ครบถ้วนสอดคล้องกับสมมติฐานแล้วหรือไม่ และเมื่อได้ข้อมูลมาแล้วก็ไม่ทราบถึงขั้นตอนรายละเอียดหรือวิธีการที่แน่ชัดในการวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเอาข้อมูลที่ได้ไปแปรค่า ซึ่งเกิดปัญหาความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลและเกิดความสับสนในการดำเนินการวิจัย ต้องใช้เวลาในการศึกษาเพื่อให้ทราบอยู่เป็นเวลานาน

5. สรุป

จากข้อมูลที่ศึกษาในครั้งนี้นั้นเป็นการศึกษาพฤติกรรมของพระสงฆ์เพียงกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งเท่านั้นที่ได้ทราบมาแล้วว่ามีพฤติกรรมหรือมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการเป็นหัวคะแนนให้กับบรรดาผู้สมัคร ส.ส. และศึกษาในพื้นที่จำกัดเพียงแห่งเดียวไม่ได้ครอบคลุมโดยทั่ว ๆ การศึกษานี้มีจุดประสงค์หลักเพื่อต้องการให้ทราบถึงปัจจัยที่สร้างความเป็นผู้นำของพระสงฆ์ในชุมชนท้องถิ่น และวิธีการของพระสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติในขณะที่ต้องอยู่ในฐานะเป็นหัวคะแนนว่ามีพฤติกรรมการทำเสียมกับชาวบ้านอย่างไร ส่วนการศึกษาในเรื่องของพระสงฆ์ที่มีฐานะผู้นำท้องถิ่นมีบทบาทการเลือกตั้งตามสมมติฐานในข้อ 1 นั้น เป็นวัตถุประสงค์รอง เป็นการศึกษาเพื่อสนับสนุนความจริงที่ปรากฏให้เห็นโดยทั่วไปอยู่แล้ว ผลของการศึกษาที่ได้ในครั้งนี้นั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นมิได้เห็นถึงบทบาทของพระสงฆ์กลุ่มหนึ่งในพื้นที่หนึ่งซึ่งอยู่ในฐานะผู้นำชุมชนนั้นมีบทบาทต่อการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ส.ส. และผู้สมัคร ส.ส. ได้ใช้ภาวะของความเป็นผู้นำของพระสงฆ์เป็นปัจจัยในการหาคะแนนเสียงเพื่อให้ได้รับการเลือกตั้ง ผลของการศึกษาในครั้งนี้อาจถือว่าเป็นบรรทัดฐานที่สมบูรณ์ที่สุดแต่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์พฤติกรรมของพระสงฆ์เพื่อให้ทราบวิธีการและทำนายแนวโน้มของพฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นกับการเลือกตั้งครั้งต่อ ๆ ไป

จากการวิจัยในครั้งนี้พบว่าผลของการศึกษาเกือบจะทั้งหมดเป็นไปตามสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ มีเนื้อหาการวิจัยบางส่วนไปสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สมชัย วัทธิจักร¹ ที่กล่าวถึง การเปรียบเทียบจำนวนและความสำคัญของครู และพระภิกษุกับผู้นำอื่นในหมู่บ้านที่ศึกษาพบว่า พระภิกษุและครูมีบทบาทความเป็นผู้นำในการ

¹ สมชัย วัทธิจักร, ความเป็นผู้นำในหมู่บ้านทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, หน้า 11 -15.

พิจารณาทัศนปัญหาและกิจกรรมมากกว่าผู้นำอื่น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ คอฟแมน² ที่ศึกษาชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานีถึงภาวะผู้นำว่า พระสงฆ์มีบทบาทสูงมาก มีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของคนในหมู่บ้าน คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ร้อยละ 70 ให้ความเคารพนับถือพระสงฆ์ และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ คลอสเนอร์³ ที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ว่า พระมีบทบาททางศาสนาและโครงการพัฒนา โครงการใดที่พระสนับสนุนโครงการนั้นจะดำเนินไปได้ พระมีบทบาทในส่วนกำนัหรือผู้ใหญ่บ้านสามารถทำได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ ยัง⁴ ที่ได้ศึกษาหมู่บ้านในภาคเหนือพบว่า พระอยู่ในตำแหน่งสูงสุดในแง่ของการยอมรับ ให้ความเคารพ และอิทธิพลเหนือคนในหมู่บ้าน คนไทยยอมให้ความสำคัญต่อทางศาสนามาก และพระมีเวลาทำงานให้กับสังคมได้มากกว่าผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน พระจึงมีความชัดเจนในการยอมรับ

6. ข้อเสนอแนะ

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นในบทสรุปว่า ความต้องการของผลการศึกษาในครั้งนี้ วัดดูประสงค์หลักนั้นคือความต้องการทราบว่าพระสงฆ์นั้นได้สร้างความเป็นผู้นำให้กับตนเองโดยอาศัยปัจจัยอะไร และพระสงฆ์ได้ใช้วิธีการอย่างไรในการชักจูงใจชาวบ้านในขณะที่ต้องอยู่ในฐานะเป็นหัวหน้าคนให้กับผู้สมัครรับการเลือกตั้ง ซึ่งจากผลของการศึกษาก็พบแล้วว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้พระสงฆ์มีความเป็นผู้นำท้องถิ่นมากที่สุดคือ การปฏิบัติตัวเป็นพระนักพัฒนา และวิธีการชักจูงใจชาวบ้านให้เลือกผู้สมัคร ส.ส. นั้นคือ การกล่าวอ้างถึงผลประโยชน์ต่างตอบแทนที่ได้รับหรือจะได้รับจากผู้สมัคร ส.ส. การกล่าวถึงคุณงามความดีของผู้สมัคร ส.ส. และสุดท้ายคือการแสดงออกให้ชาวบ้านได้ทราบว่าตนเองนั้นมีความใกล้ชิดกับผู้สมัคร ส.ส. จากข้อสรุปที่ได้จึงทำให้มองเห็นถึงประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ ประการแรกคือ ทำให้ทราบและเข้าใจถึงบทบาทและพฤติกรรมของพระสงฆ์ที่แสดงออกในการเข้ามามีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง ส.ส. ประการที่สองคือ ทำให้ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลไปกำหนดบทบาทและพฤติกรรมของพระสงฆ์ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง ส.ส. ซึ่งจากประโยชน์ที่ได้ในครั้งนี้ทำให้สามารถพิจารณาแนวทางมาตรการในการที่จะป้องกันหรือปรามการซื้อ-ขายเสียงที่เกิดขึ้นกับพระ

² Howard Kaufman , Bangkok : A Community Study in Thailand. (New York : Augustin, 1960).

³ William Klausner , Popular Buddhist in Northeast Thailand (Bangkok : Suksit Siam, 1962).

⁴ John de Young , Village Life on Modern Thailand (1965).

สงฆ์ได้ในระดับหนึ่ง การศึกษาวิจัยนี้ผู้วิจัยเองมีความเห็นในเชิงส่วนตัวที่จะเสริมในเรื่องเกี่ยวกับบทบาทของ พระสงฆ์และนักการเมืองที่จะควรเป็นเพื่อสร้างความเจริญให้กับสังคมหรือบ้านเมืองได้คือ

6.1 จากการศึกษาจะพบว่าพระสงฆ์ในชนบทนั้นมีความเป็นผู้นำสูงกว่าพระสงฆ์ที่อยู่ในชุมชนใหญ่ที่มีความเจริญมากกว่า การมีบทบาทในเรื่องของการเลือกตั้งพบว่ามีมากกว่าในชุมชนที่ใหญ่กว่า ทั้งนี้เนื่องมาจากสภาพแวดล้อมที่ส่งผลให้มีปัจจัยในการส่งเสริมความเป็นผู้นำเกิดขึ้น ปัจจัยหนึ่งที่ควรพิจารณาคือ การขาดการดูแลเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั้งในเรื่องของการปกครอง การจัดสรรงบประมาณ การให้บริการสาธารณะ ซึ่งเป็นความจำเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว รัฐไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควร พระสงฆ์ซึ่งในแต่ละชุมชนนั้นมีศักยภาพพอที่จะให้การช่วยเหลือได้บ้าง ชาวบ้านหรือประชาชนที่หมดความหวังที่จะพึ่งพารัฐบาล จึงได้หันเข้าไปขอความช่วยเหลือจากพระสงฆ์ เพราะเชื่อว่าพระสงฆ์นั้นสามารถช่วยเหลือได้ และพระสงฆ์ก็สามารถช่วยได้จริง ๆ ฉะนั้น บทบาทของความเป็นผู้นำท้องถิ่นจึงได้ติดอยู่กับพระสงฆ์อีกบทบาทหนึ่ง บรรดาผู้สมัคร ส.ส. เกือบทุกคนได้มองเห็นประโยชน์และนำเอาภาระของการเป็นผู้นำของพระสงฆ์ไปใช้ประโยชน์ในการหาเสียงเลือกตั้ง ทั้งที่ทราบดีอยู่แล้วว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการสนับสนุนให้พระสงฆ์ประพฤตินิคมุขระเบียบวินัยหรือข้อห้ามของสงฆ์ การยื่นข้อแลกเปลี่ยนในเรื่องของผลประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อจูงใจให้พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมช่วยในการณรงค์หาเสียงให้ เป็นความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว โดยไม่คำนึงถึงว่าตนเองนั้นเป็นผู้มีส่วนในการสร้างความต่างหรือให้กับพุทธศาสนา เป็นเรื่องนักการเมือง หรือ บรรดาเหล่า ส.ส. ควรตระหนักถึงความถูกต้องให้มากที่สุด ไม่ควรที่จะเอาผู้ที่เป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนมาเป็นเครื่องมือหรือใช้ประโยชน์ในการแสวงหาอำนาจให้กับตัวเอง

6.2 ในส่วนของพระสงฆ์เองซึ่งในจินตภาพของชาวบ้านนั้นถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ มีความยุติธรรม ควรตระหนักถึงจุดยืนที่ถูกต้องและเที่ยงธรรม พระสงฆ์เองควรยืนอยู่ตรงกลางไม่ควรสนับสนุนหรือต่อต้าน ระบบการเมือง กลุ่มการเมือง หรือนักการเมืองใด ๆ ที่ตนชอบหรือเกลียด แต่ควรเมตตาและอุเบกขา พร้อมทั้งจะมอบธรรมะและคำแนะนำที่เหมาะสมให้แก่ระบบการเมือง กลุ่มการเมือง หรือนักการเมืองนั้น ๆ ในเวลาอันสมควร อันตรายที่จะเกิดกับพระสงฆ์อันเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนคือการเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง เพราะการเมืองเป็นเรื่องของการช่วงชิงผลประโยชน์ ซึ่งจะมีเรื่องของ สภา ยศ เงินทอง เกียรติยศ ชื่อเสียง เข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อมีสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นก็มักจะทำให้สูญเสียหน้าที่ของผู้ที่เป็นสัญลักษณ์แห่งคุณธรรมและผู้นำทางวิญญาณของประชาชนและนักการเมืองทั่วไป กลับกลายเป็นเครื่องมือและบริวารของนักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งเพียงเพื่อค้ำถ่วงสรรเสริญเยินยอ การได้ยศฐาบรรดาศักดิ์เป็นเครื่องตอบแทน ซึ่งความสัมพันธ์เช่นนี้จะทำให้ศาสนาและการเมืองพากันทรานะ ฉะนั้นพระสงฆ์ควรต้องตั้งสติให้มั่นแล้วเริ่มประพฤติปฏิบัติตัวใหม่ ประพฤติตัวให้พ้นจากมลทินทางการเมืองเสียแต่บัดนี้ มุ่งมั่นทำประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมืองด้วย

วิธีการประพฤติปฏิบัติตนให้ที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยควรแก่การเคารพยกย่อง จะเป็นการส่งเสริมพุทธศาสนาให้ยืนยาวคู่กับประเทศไทยตลอดไป.

6.3 ในส่วนของประชาชนโดยทั่วไปนั้นมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งคือควรที่จะเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนในการดูแล และตรวจสอบความประพฤติหรือการปฏิบัติของสงฆ์เพราะเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับพระสงฆ์มากที่สุด เมื่อพบเห็นถึงความไม่ถูกต้องก็ควรจะหาทางป้องกัน แนะนำหรือตักเตือนมิให้พระสงฆ์มีพฤติกรรมหรือปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดีไปจากพระธรรมวินัย โดยเฉพาะสื่อมวลชนนั้นมีบทบาทมากที่สุดในการเป็นหูเป็นตาดูแลสอดส่องถึงความประพฤติหรือการปฏิบัติตัวของสงฆ์ให้อยู่ในกรอบพระธรรมวินัย มิใช่ช่วยกันส่งเสริมในสิ่งที่ไม่ดี ๆ หรือเพียงเพื่อหวังแต่ผลประโยชน์ของตนเองอย่างที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบันนี้ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้พระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของสถาบันศาสนามีความเป็นสถาบันที่นำให้เคารพยกย่องกว่าที่เป็นอยู่อีกสถาบันหนึ่ง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย